

Málnefnd um íslenskt táknmál

Inga Sæland
Mennta- og barnamálaráðherra

22. júlí 2026

Ábending vegna stöðu barna með tvítyngi íslensks táknmáls og íslensku í menntastefnu til ársins 2030

Málnefnd vill ítreka erindi sitt til ráðuneytisins frá 9.7. 2025 þar sem vakin er athygli mennta- og barnamálaráðherra á því að í menntastefnu til ársins 2030 er ekki fjallað um menntun barna sem hafa tvítyngi íslensks táknmáls og íslensku að móðurmáli og engin aðgerð í nágildandi aðgerðaáætlun snýr að þeim. Þetta er í andstöðu við markmið stefnunnar um jöfn tækifæri til náms og þroska, án mismununar.

Í frétt frá mennta- og barnamálaráðuneytinu þann 16. júlí 2026 kemur fram að þriðja og síðasta aðgerðaáætlun menntastefnu fyrir árin 2027–2030 sé nú í undirbúningi í ráðuneytinu. Í fréttinni er sérstaklega fjallað um úttekt á stærðfræðikennslu. Málnefnd um íslenskt táknmál vill í því samhengi benda ráðuneytinu á mikilvægi þess að gera úttekt á kennslu íslensks táknmáls og námsefnis fyrir slíka kennslu.

Íslenskt táknmál (ÍTM) er eina hefðbundna minnihlutamálið á Íslandi og stjórnvöldum ber að standa vörð um það og stuðla að notkun þess. Í lögum um stöðu íslenskrar tungu og íslensks táknmáls nr. 61/2011 kemur fram að íslenskt táknmál sé jafnréttthátt íslensku sem tjáningarform í samskiptum manna í milli og að óheimilt sé að mismuna mönnum eftir því hvort málið þeir nota. Þá er kveðið á um rétt til máltöku þeirra sem þurfa á ÍTM að halda og jafnframt rétt nánustu aðstandenda þeirra til þess að læra ÍTM. Það eru stjórnvöld sem bera ábyrgð á að varðveita íslenskt táknmál, þróa það og stuðla að notkun þess. Í aðalnámskrá 2013 er námsgreinin tvítyngi íslensks táknmáls og íslensku skipulögð sem heildstæð námsgrein á sama hátt og íslenskan sem móðurmál.

Þann 20. mars 2024 samþykkti Alþingi þingsályktun um málstefnu íslensks táknmáls 2024–2027 og aðgerðaáætlun. Þar segir að mennta- og barnamálaráðuneyti beri ábyrgð á samþættingu þjónustu í þágu farsældar táknmálsbarna, að markvisst eftirlit með námi og kennslu táknmálsbarna í leik-, grunn- og framhaldsskólum fari fram, að við reglubundna endurskoðun á aðalnámskrám leik-, grunn- og framhaldsskóla verði gerðar viðeigandi breytingar til að styrkja stöðu íslensks táknmáls, að

táknmálstalandi nemendur í leik-, grunn- og framhaldsskólum njóti náms og kennslu við hæfi og að kennurum og öðru starfsfólki skóla og skólaþjónustu verði tryggð viðeigandi starfsþróun, stuðningur og hafi möguleika á sérhæfingu.

Í Þingsályktun um menntastefnu fyrir árin 2021-2030 sem var samþykkt á Alþingi 24. mars 2021 er í C lið: Hæfni fyrir framtíðina, lögð áhersla á framþróun íslensks máls og táknmáls.

Í Menntastefnu til ársins 2030, sem gefin var út af Mennta- og barnamálaráðuneyti árið 2022, kemur fram að markmið hennar sé að veita framúrskarandi menntun í umhverfi þar sem allir geta lært og allir skipta máli. Í kafla um framþróun íslenskunnar kemur fram að með menntastefnu eigi að standa vörð um og auka áhuga á íslenskri tungu og menningu hjá öllum kynslóðum. Ekki er fjallað um íslenskt táknmál og það er hvorki nefnt 1. né 2. aðgerðaáætlun menntastefnu. Engin áhersla er lögð á kennslu í íslensku táknmáli, framtíð þess í stafrænum heimi eða annað sem nauðsynlegt er til þess að táknmálsbörn skipti máli eða skapað sé umhverfi þar sem þau geta lært. Í aðgerðaráætlunum er einungis miðað við íslenskufærni kennara og barna en ekki færni í íslensku táknmáli og íslensku. Í Leiðarvísi um stuðning við móðurmál og virkt fjöltyngi í skóla- og frístundastarfi er heldur ekki minnst á ÍTM en mikið fjallað um mikilvægi þess að virða fjöltyngi barna og önnur mál þeirra.

Markmið menntastefnunnar „að veita framúrskarandi menntun í umhverfi þar sem allir geta lært og allir skipta máli“ ná ekki til þess hóps barna sem hefur tvítyngi íslensks táknmáls og íslensku að móðurmáli. Stoðir menntastefnunnar taka til jafnra tækifæra, hæfni, vellíðanar, kennslu í fremstu röð og gæða en ekkert af þessu stenst hvað táknmálsbörn varðar ef mál þeirra, íslenskt táknmál, er ekki tilgreint á sama hátt og íslenska.

Þrátt fyrir skýr ákvæði í lögum, námskrám og málstefnum hefur farist fyrir að fylgja regluverkinu sem smíðað hefur verið um íslenskt táknmál og er það sérstaklega alvarlegt innan skólakerfisins. Málnefnd bendir einnig á athugasemdir við menntastefnu frá starfshópi sem vann drög að málstefnu íslensks táknmáls en ekki var tekið tillit til þeirra við gerð fyrstu og annarrar aðgerðaáætlunar menntastefnu til ársins 2030. Börn sem samkvæmt námskrá 2013 er stefnt á að verði tvítyngd á íslensku táknmáli og íslensku eru gleymd og málleg réttindi þeirra eru hunsuð. Til upplýsinga má nefna að einungis níu náms„bækur“ eru gefnar út á íslensku táknmáli fyrir öll skólastig í öllum námsgreinum. Engin námsgrein er kennd á íslensku táknmáli. Ekki er boðið upp á sérhæfða menntun fyrir kennara sem kenna eiga börnum námsgreinina tvítyngi íslensks táknmáls og íslensku. Yfirleitt er talið fullnægjandi að börn hafi táknmálstúlk í bekk þar sem allir aðrir nemendur tala íslensku. Markmið námskrárinnar nást alls ekki með slíku fyrirkomulagi.

Brýnt er að í þriðju og síðustu aðgerðaáætlun menntastefnu fyrir árin 2027–2030 verði tekist á við ástandið sem ríkir í menntun barna sem stefnt er á að verði tvítyngd á íslensku og íslenskt táknmál. Tilgreina þarf aðgerðir í þágu táknmáls og táknmálsbarna í samræmi við ábyrgð ráðuneytisins sem tiltekin er í þingsályktun um málstefnu íslensks táknmáls. Á sambærilegan hátt og gert hefur verið í fyrstu aðgerðaáætlun fyrir íslensku í samræmi við þingsályktun um að efla íslensku sem opinbert mál.

Málnefndin vill auk þessa vekja athygli ráðuneytisins á Málstefnu Stjórnarráðs Íslands sem samþykkt var á fundi ríkisstjórnar á degi íslenskrar tungu, 16. nóvember 2012. Þar kemur fram í grein 1.1.

Íslenskt táknmál er fyrsta mál þeirra sem þurfa að reiða sig á það til tjáningar og samskipta og barna þeirra, eins og kveðið er á um í 3. gr. laga nr. 61/2011 um stöðu íslenskrar tungu og táknmáls. Stjórnarráð Íslands leitast við að tryggja að allir sem þess þurfa eigi þar kost á þjónustu á íslensku táknmáli, skv. 13. gr. áðurnefndra laga. Þeim sem koma til starfa hjá Stjórnarráðinu skal sérstaklega bent á lögbundnar skyldur stjórnvalda, jafnt ríkis og sveitarfélaga, að því er varðar íslenskt táknmál sem lýst er í þessum lögum.

Málnefnd um íslenskt táknmál vill að lokum benda ráðuneytinu á að hægt er að fá ráðgjöf um málefni íslensks táknmáls hjá Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra (shh@shh.is) og málnefnd um íslenskt táknmál (malnefnd@mitm.is).

Virðingarfyllst,

Valgerður Stefánsdóttir
formaður